

Józef Marecki

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

Giulio Zamagni, *Il valore del simbolo. Stemmi, simboli, insegne e imprese degli Ordini religiosi, delle Congregazioni e degli altri Istituti di Perfezione*, Società Editrice „Il Ponte Vecchio”, Cesena 2003, ss. 192.

Półtorej dekady temu w niewielkim nakładzie ukazała się na włoskim rynku wydawniczym publikacja poświęcona herbom, symbolom i innym znakom wyróżniającym męskie wspólnoty zakonne. Jej autor – jak zaznaczył we wstępie – tematyką zakonną interesuje się od wielu lat. Fascynowały go zabudowania klasztorne, różnice w zakonnych habitach, architektura i jej ornamentyka oraz znaki, którymi wyróżniały się wspólnoty. Nad gromadzeniem materiału do prezentowanej publikacji pracował kilka lat. Przewodził badania dostępnych źródeł i literatury włoskiej oraz obcojęzycznej, korespondował z przedstawicielami wspólnot zakonnych i ich przełożonymi generalnymi, konsultował materiał ze znawcami zagadnienia. Tekst opisu herbów, odcisków pieczętnych i symboli zakonnych dopełniają czarno-białe oraz kolorowe ilustracje.

Dzieło, którego autorem jest włoski ekonomista, historyk i heraldyk Giulio Zamagni (ur. 1954) zasługuje na uznanie i prezentację polskiemu czytelnikowi. Wpierw jednak podstawowa uwaga. Publikacje z zakresu heraldyki kościelnej na rynku europejskim ukazują się nader rzadko. Każdy więc tytuł jest skrzętnie odnotowywany przez heraldyków i badaczy zajmujących się naukami wspomagającymi historię. Wąska grupa odbiorców, specjalistyczna

wiedza, niekiedy także z „pobłażaniem” traktowana heraldyka kościelna sprawia, że publikacje z tego zakresu nauki wydawane są w niskich nakładach, a ich wejście w tzw. obieg naukowy nie jest łączony z głośną prezentacją. Tym samym trafiają do nielicznych bibliotek. Ich pojawienie się na rynku księgarskim odnotowują i sięgają do nich wyłącznie heraldycy. I tak było z *Il valore del simbolo*. Nie ma jej w żadnej publicznej naukowej polskiej czytelni czy bibliotece.

Całość składa się z pięciu zasadniczych części. Autor podzielił publikację na 9 rozdziałów. Pierwszą część stanowi przedmowa pióra abp. Luigiigo Amaducciego (s. 5 – 6), autorski wstęp (s. 7 – 9) i podziękowania sponsorom oraz osobom współpracującym (s. 10), wprowadzenie poświęcone heraldyce zakonnej i prezentacja dotychczasowych badań nad heraldyką zakonną w Europie (s. 11 – 16). W części drugiej zaprezentowano opisy herbów, pieczęci i symboli zakonów z tekstami i ilustracjami czarno-białymi (s. 17 – 94) oraz dodatek z przedstawieniem wybranych herbów w kolorze (s. 95 – 112). Zgodnie z prawodawstwem kościelnym wspólnoty zakonne podzielono na kanonickie (s. 19 – 30), monastyczne (s. 33 – 63), mendykanckie (s. 65 – 80), kanoników regularnych (s. 81 – 87), szpitalne i rycerskie (s. 89 – 94). Część trzecia obejmuje zgromadzenia zakonne i wspólnoty życia apostołskiego. Analogicznie do części przedstawiającej zakony, zaprezentowano herby i inne znaki wraz z ich opisem (s. 113 – 174). W tejże części autor przedstawił w pierw wspólnoty kłeryckie (s. 115 – 162), następnie wspólnoty życia apostołskiego (s. 163 – 174). Kolejną, czwartą część publikacji stanowi słownik heraldyczny (s. 175 – 182), piątą – bibliografia (s. 183 – 184), a całość zamyka spis treści (s. 185 – 190).

Autor zaprezentował herby, znaki pieczętne i symbole 235 wspólnot zakonnych i życia apostołskiego działających w przeszłości i współcześnie na terenie Włoch, przy czym zakon franciszkański (Ordo Fratrum Minorum, Ordo Fratrum Conventualium i Ordo Fratrum Capuccinorum) przedstawił jako jedną wspólnotę heraldyczną. Każdy ze szczegółowych opisów poprzedza nazwa oficjalna wspólnoty w języku włoskim i łacińskim z zamieszczoną w nawiasie datą rozpoczęcia oraz ewentualnego zakończenia działalności. Następnie autor podał zwięzły opis herbu zgodny z zasadami blazonowania oraz przedstawił genezę herbu i rozwój historyczny znaku, a także dokonał próby wyjaśnienia jego kompozycji. Do niezbyt obszernych opisów dołączono stosowne ilustracje.

Biorąc do ręki prezentowaną publikację, można być początkowo przekonanym, że niezbyt obszerne podpisy pod ilustracjami niewiele wnoszą o herbach i symbolach używanych przez poszczególne wspólnoty zakonne.

Niemal wszystkie ilustracje można odszukać na stronach internetowych, więc nie powinny zaskoczyć nawet badaczy. Jest jednak inaczej. Podane w opisach informacje – konsultowane przez autora z wieloma przedstawicielami wspólnot zakonnych – porządkują wiedzę czytelnika nie tylko o opisywanym znaku (godle, herbie, odcisku pieczętnym, logo), ale także odwołują się do początków danej wspólnoty i jej działalności, założycieli, charyzmatu oraz szczególnych rysów duchowości. Ilustrują, jak bogata jest działalność zakonów, zgromadzeń zakonnych i wspólnot życia apostołskiego i jak znaczący wpływ wywarły te instytucje kościelne na całokształt życia religijnego, społecznego, kulturalnego, a nawet gospodarczego zarówno ziemi włoskiej, jak i całej Europy.

Heraldyka kościelna, a w szczególności zakonna, należy do ciągle niezbadanego dziedzictwa kulturowego Kościoła katolickiego. Co więcej, nie można jej zamknąć w subiektywnych kanonach heraldyki, bowiem ciągle jest żywa i podlega przemianom. Powstają nowe wspólnoty zakonne, które przyjmują różnorakie znaki identyfikacyjne. Są to herby, godła występujące samodzielnie (co w heraldyce tzw. świeckiej nie ma miejsca), symbole religijne znane od stuleci, znaki graficzne zwane logoramami lub logotypami. Prowadząc wraz z innymi osobami badania nad heraldyką zakonną w ramach Zespołu Badawczego Heraldyki Kościelnej przy Polskim Towarzystwie Teologicznym, doświadczamy, iż jest progresywną i ciągle zaskakującą gałęzią nauki. Z racji swej specyfiki i oryginalności nie zawsze też można ją ująć w „karby” heraldyki. Dlatego też każda publikacja z tego zakresu jest oczekiwana przez badaczy specjalizujących się w naukach pomocniczych historii i traktowana jako kolejny krok zmierzający do pełnego ujęcia zagadnienia.

Na koniec jeszcze jedna uwaga. Bardzo pomocny, zwłaszcza dla początkujących badaczy i osób, które nie do końca znają terminologię heraldyczną, jest zamieszczony w końcowej części publikacji *Piccolo dizionario araldico* (s. 175 – 182). Autor objaśnił w nim terminologię dotyczącą tarczy heraldycznej, jej podziału i zasady komponowania godeł, informacje na temat tynktury, figur heraldycznych oraz heraldyki kościelnej.

Do tej pory tylko niektóre wspólnoty zakonne doczekały się kompleksowego opracowania dotyczącego własnych znaków heraldycznych. Publikacja pióra włoskiego heraldyka Giulia Zamagniego jest niewątpliwie zachętą do prowadzenia takich badań.